

dossier

UITNEEM-
BARE
KATERN
24 PAGINA'S

Generatie- solidariteit

Springen jong en oud in de bres voor elkaar?

- 2 Intergenerationele solidariteit**
Oude wijn in nieuwe generaties
- 6 Veranderingen in onze pensioenen**
Minister Van Quickenborne geeft tekst en uitleg
- 10 Waar komt je pensioen vandaan?**
Interview met Yves Stevens
- 12 Groene ombudspersoon geeft stem aan toekomstige generaties**
- 16 De toekomst van de gezondheidszorg: kijken bij de kiwi's?**
Dirk Van Duppen over het betalen van dure geneesmiddelen in moeilijke tijden
- 20 Kinderen van hun generatie**
Huisarrest of overleg: beïnvloedt tijdsgeslacht ouder-kindrelatie?
- 22 Als jong en oud elkaar ontmoeten...**
Vrijzinnig humanistische verenigingen brengen generaties samen

Intergenerationele

Oude wijn in nieuwe generaties

Door de vergrijzing van de samenleving neemt het aandeel ouderen in stijgende lijn toe.

2010 was een kanteljaar: de eerste babyboomers bereiken de pensioenleeftijd. Vanaf dit jaar zal de vergrijzing in sneltempo stijgen en de maatschappelijke agenda voor enkele decennia bepalen. De relatief ouder wordende bevolking zorgt ervoor dat het beleid vanuit verschillende niveaus inzet op de solidariteit tussen de generaties. Naast het pensioendebat wordt 2012 dan ook gekleurd door het Europees jaar van 'actief ouder worden en de solidariteit tussen de generaties'. De Europese beleidsmakers willen het thema van intergenerationele solidariteit onder de aandacht brengen en nadenken over toekomstgerichte beleidssporen die generaties binden en niet scheiden.

*Leen Heylen, VONK3, Katholieke Hogeschool Kempen
Dimitri Mortelmans, CELLO, Universiteit Antwerpen*

solidariteit

Wat is intergenerationale solidariteit?

De familie vormt één van de belangrijkste plaatsen waarbinnen intergenerationale solidariteit vorm krijgt. In deze bijdrage proberen we het wetenschappelijk denken over intergenerationale solidariteit kort te schetsen en de veranderende rol van families doorheen de jaren een plaats te geven. We beginnen daarbij met het omschrijven van het thema. Het is immers niet mogelijk om intergenerationale solidariteit onder één kleine paraplu te vangen. Intergenerationale solidariteit is een begrip met verschillende lagen en betekenissen. De Amerikaanse auteurs Bengtson & Roberts (1991) omschrijven het begrip als volgt: “een manier om het gedrag en de emoties die gepaard gaan met de interactie, cohesie, gevoelens en steun tussen ouders en hun kinderen, grootouders en hun (achter)kleinkinderen, doorheen hun relaties op lange termijn weer te geven”. Deze definitie geeft aan dat solidariteit een combinatie is van gevoelens (emoties) én gedrag. Een tweede cruciaal element is dat het uiteraard om generaties moet gaan. Er zijn vele vormen van solidariteit maar hier gaat het expliciet om relaties tussen familieleden. Er valt ook veel te zeggen over het idee van ‘generatie’ maar Bengtson & Roberts houden het op de klassieke generaties van grootouders, kinderen en kleinkinderen. Tot slot is er sprake van lange termijn. De gevoelens en daden van wederzijdse betrokkenheid manifesteren zich niet op enkele weken of tijdens één televisie-uitzending maar gedurende een lange periode. Intergenerationale solidariteit is een kwestie van verbonden levenslopen.

Waarom zou intergenerationale solidariteit een probleem zijn?

Is het vergrijzen van de bevolking de enige reden om een Europees jaar te organiseren rond intergenerationale solidariteit? Het werkt zeker inspirerend maar een component die ook een belangrijke rol speelt is de sterke wijziging van de gezinssamenstelling en de daarbij horende intergenerationale familierelaties. Niet alleen de veroudering maar ook de individualisering van onze samenleving en de daaruit voortvloeiende wijzigingen in relatievormen hebben een sterke impact op het hedendaagse familieleven. Vaak rijst de vraag of al deze veranderingen geen negatieve impact hebben op de solidariteit binnen de familie. Doemdenkers waarschuwen ons voor de totale ineenstorting van een eeuwenoud solidair familiesysteem en vatten dat onder de wat apocalyptische term ‘het einde van de familie’. Maar is de soep werkelijk zo heet?

Omdat we als bevolking langer leven, is het ook heel normaal geworden dat meerdere generaties naast elkaar in leven zijn. De afgelopen decennia is het aantal generaties samen in leven nog nooit zo groot geweest. De tijd dat mensen tijdens hun levensloop doorbrengen als grootouder of zelfs overgrootouder was nog nooit zo lang. Naast die toename in aantal generaties, heeft het dalende kinderaantal er bovendien voor gezorgd dat het gemiddeld aantal kinderen binnen elke generatie afnam.

Maar ook in haar woonvorm kende de familie sterke veranderingen. Zo nam het aantal

De afgelopen decennia is het aantal generaties samen in leven nog nooit zo groot geweest.

huishoudens waarin meerdere generaties samenwonen af. Dit zorgde onder meer voor een toename van het aandeel alleenwonende ouderen. Die evolutie is op zich een grond van bezorgdheid. Families zouden de zorg voor elkaar niet meer opnemen (De Koker, Jacobs, & Lodewijckx, 2007). Dat de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen tijdens dezelfde periode toenam, voedde deze bezorgdheid. Vrouwen nemen immers traditioneel binnen families de zorgende rol op zich. Deze rol zou in het gedrang komen door hun toenemende arbeidsmarktparticipatie.

Het goede nieuws is dat deze bezorgdheid onterecht blijkt. Verschillende onderzoeken weerlegden het denkspoor van een totale teloorgang van de intergenerationale solidariteit. De opkomst van de welvaartsstaat

Bijna 60 procent van de Belgische 50-plussers staat wel eens in voor de opvang van zijn/haar kleinkinderen; bijna 50 procent doet dit wekelijks.

maakt dat ouderen voor zorg beroep kunnen doen op professionele zorg, vaak in combinatie met zorg door familieleden. Ook de toename van het aandeel alleenwonende ouderen hoeft niet noodzakelijk problematisch te zijn. Immers, ook ouderen sprongen mee op de kar van individualisering. De wens om op latere leeftijd zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen, vormt een uiting van deze wens tot meer autonomie.

Dat het gemiddeld aantal gezinsleden binnen één generatie afnam, hoeft bovendien ook niet nefast te zijn voor de zorg voor ouderen. Onderzoek toont immers aan dat een kleiner aantal kinderen net de kans op informele zorg doet toenemen (Herlofson & Hagestad, 2001). Ook het feit dat verschillende generaties minder vaak onder één dak leven, is niet noodzakelijk negatief voor de onderlinge contacten. De contactfrequentie met kinderen of kleinkinderen ligt nog steeds hoog bij ouderen. De eenzaamheid nam bovendien niet toe binnen de oudere generaties (Heylen & Mortelmans, 2009).

Hierbij mogen we echter niet uit het oog verliezen dat niet iedereen intergenerationale relaties ter beschikking heeft. Zo weten we dat kinderloze ouderen een hoger risico

kennen op eenzaamheid. Wat steunverlening betreft, moeten ze bovendien vaker rekenen op horizontale banden (bijvoorbeeld met broers of zussen). Het aantal potentiële steunverleners waar ze op kunnen rekenen ligt gemiddeld lager (Heylen, 2011).

Op- en neerwaarts gaat de stroom

Intergenerationele steun heeft duizend-en-een gezichten. Net zoals wij tot nu toe deden, wordt intergenerationale steun vaak verengd tot opwaartse steun, namelijk de zorg voor ouders op leeftijd die niet meer verder kunnen. Het is belangrijk om in een dossier over intergenerationale steun te benadrukken dat het concept veel meer omhelst dan enkel ouderenzorg. De steun loopt bovendien verre van alleen opwaarts.

Volwassen kinderen zijn weliswaar, naast de partner, één van de belangrijkste mantelzorgers wanneer het op de zorg voor ouderen neerkomt. De oudere generaties zijn echter ook belangrijke steunverleners. In de eerste plaats is opvoeden al een vorm van intergenerationale solidariteit. Maar ook de oudere generaties verlenen steun aan de jongere generaties. Financiële steun bijvoorbeeld, bij de aankoop van een woning. Een tweede vorm van neerwaartse hulp is de opvang van kleinkinderen. Zo staat bijna 60 procent van de Belgische 50-plussers wel eens in voor de opvang van zijn/haar kleinkinderen; bijna 50 procent doet dit op wekelijkse basis (Igel & Szydluk, 2011). Die grootouder zal misschien niet voltiijds voor de kleinkinderen zorgen maar de steun voor het jonge gezin is er daarom niet minder welkom door.

Veranderende relatievormen

De toename in echtscheiding, hertrouw en alleenstaande ouders resulteerde er bovendien in dat gezinsvormen vandaag niet meer te vatten zijn onder de noemer van het kerngezin. Dit heeft niet alleen implicaties voor het gezinsleven op zich, maar ook voor de relaties tussen de verschillende generaties binnen de familie. Stiefouders of -kinderen komen steeds vaker voor. Vaak heerst er nog onduidelijkheid over de invulling van de rollen binnen deze families. Welke verplichtingen en verantwoordelijkheden heeft een

grootouder bijvoorbeeld ten aanzien van een stiefkleinkind? En gaat het zakcentje met Nieuwjaar in gelijke mate naar het eigen (biologische) kleinkind en het niet-biologische kleinkind?

Nieuwe gezinsvormen in de middengeneratie betekenen echter niet noodzakelijk een afname van intergenerationale steun. Bijna 60 procent van de alleenstaande gescheiden mannen met kinderen jonger dan 13 jaar krijgen bij de kinderopvang hulp van hun ouders. Deze percentages liggen significant hoger dan bij gehuwde of gescheiden mannen met een nieuwe partner. Ook woont bijna één op tien van de Vlaamse alleenstaande gescheiden mannen samen met zijn ouders. Voor alleenstaande gescheiden vrouwen geldt dat ze vaker financiële steun van hun ouders krijgen. Wat het geven van steun aan ouders betreft, bestaat er bovendien weinig of geen verschil naar de burgerlijke staat van het volwassen kind (Mortelmans & Corijn, 2011; Mortelmans et al., 2011).

Maar ook binnen de oudere generaties komen nieuwe relatievormen steeds vaker voor. Zo nam het aandeel gescheiden ouderen afgelopen decennia sterk toe. Een scheiding binnen de oudergeneratie zou een negatieve impact hebben op de kwaliteit van intergenerationale relaties, vooral ten aanzien van de vader. Cij-

fers voor Vlaanderen tonen echter dat er, wat het ontvangen van steun betreft, weinig verschillen bestaan naar partnerstatus van de oudere generatie. Wel krijgen opvallend meer alleenstaande gescheiden vrouwen praktische hulp van hun volwassen kinderen (Mortelmans et al., 2011).

Roestvrije banden

Dat familierelaties afgelopen decennia sterke veranderingen kenden, staat als een paal boven water. Dit heeft logischerwijze ook implicaties voor de vorm en invulling van intergenerationale solidariteit binnen de familie. Hierbij is het van belang te benadrukken dat deze veranderingen niet noodzakelijk negatief zijn voor de intergenerationale solidariteit. Ouders en

Solidaire banden tussen generaties zullen niet roesten.

volwassen kinderen, grootouders en kleinkinderen steunen nog vaak op elkaar, ook binnen nieuwe gezinsvormen. De steun en hulp tussen familieleden verandert voortdurend van vorm, soms in de meest verrassende gedaanten zoals een kleinzoon die een Facebook-account opzet voor opa of de grootmoeder die een leesmoeder wordt in het eerste leerjaar. Mensen zijn geïndividualiseerd en familiebanden zijn solidair gebleven. We zullen onze samenleving zien verouderen maar die solidaire banden zullen naar ons gevoel niet roesten.

Bronnen

- Bengtson, V. L., & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 856-870.
- De Koker, B., Jacobs, T., & Lodewijckx, E. (2007). Recente ontwikkelingen in gezinnen en families: implicaties voor de ouderenzorg (1975-2005) *Ouderen in Vlaanderen van 1975 tot 2005: een terugblik in de toekomst* (pp. 31). Antwerpen.
- Herlofson, K., & Hagestad, G. O. (2001). Challenges in moving from macro to micro: Population and family structures in ageing societies. *Demographic Research*, 24(10), 337-370.
- Heylen, L. (2011). *Oud en eenzaam? Een studie naar de risicofactoren voor sociale en emotionele eenzaamheid bij ouderen*. (Doctor in de Sociale Wetenschappen), Universiteit Antwerpen, Antwerpen.
- Heylen, L., & Mortelmans, D. (2009). Succesvol ouder worden? Sociale participatie in Vlaanderen en Europa. In B. Cantillon, K. Van den Bosch & S. Lefebure (Eds.), *Ouderen in Vlaanderen en Europa. Tussen vermogen en afhankelijkheid* (pp. 125-153). Leuven / Den Haag?: Acco.
- Igel, C., & Szydlik, M. (2011). Grandchild care and welfare state arrangement in Europe. *Journal of European Social Policy*, 21(10), 210-234.
- Mortelmans, D., & Corijn, M. (2011). Op-groeien en schoollopen vanuit nieuwe gezinscontexten. In G. De Ruytter (Ed.), *Gezin en school: de kloof voorbij, de grens gezet?* Leuven: Acco.
- Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J., & Van Peer, C. (Eds.). (2011). *Scheiding in Vlaanderen* Leuven / Den Haag: Acco

foto: © Steff Gijssels

Veranderingen in onze pensioenen

Minister Van Quickenborne geeft tekst en uitleg

De pensioenenkwestie is een hot topic dezer dagen. De hervormingen in het systeem laten niemand onberoerd. Ze belangen dan ook iedereen aan: van de jongere die langer zal moeten werken tot de vijftiger die aftelt naar zijn rustige, oude dag. Maar wie pensioenen zegt, heeft het helaas ook over een ingewikkelde materie. Het spoor bijster? We legden een lijstje met prangende vragen voor aan minister van Pensioenen Vincent Van Quickenborne (Open Vld). Ook peilden we bij hem naar de solidariteit tussen mensen.

Sarah Van Gaens

De volgende decennia zullen we enkel maar meer inspanningen moeten leveren om de pensioenen te verzekeren.

Langer werken

In het nieuwe regeerakkoord werden de pensioenleeftijden opgetrokken. U zei al dat er een tweede hervormingsronde zal komen in 2014, als u geen minister van Pensioenen meer bent. Hoeveel langer zullen we uiteindelijk moeten werken?

In ons land moeten we er vooral voor zorgen dat we de leeftijd optrekken waarop mensen definitief stoppen met werken. We raken nu niet, zoals in heel wat andere landen, aan de wettelijke pensioenleeftijd. De OESO (*nvdr: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling*) heeft berekend dat mensen in ons land gemiddeld op 59,1 jaar met pensioen gaan. Dat is te vroeg. Daarom hebben we beslist om tegen 2016 de leeftijd van het vervroegd pensioen stelselmatig op te trekken van 60 naar 62 jaar. Ook de loopbaanvoorwaarde verlengen we stapsgewijs van 35 naar 40 jaar. Maar er zullen, in volgende regeringen, nog maatregelen getroffen moeten worden om de gemiddelde reële pensioenleeftijd zo dicht mogelijk bij 65 jaar te brengen. Vergeet niet dat dit gemiddelde in 1970 nog 64 jaar was.

Solidariteit

Waarom steigeren mensen bij het horen van uw hervormingsplannen? Zijn we niet voldoende solidair met elkaar?

Ik ben ervan overtuigd dat een overgrote meerderheid van de mensen deze hervormingen steunt. Heel wat jongeren weten dat

dit de enige weg is om ervoor te zorgen dat ook voor hen pensioenen verzekerd worden. Maar ook van gepensioneerden krijg ik positieve reacties. Hen geven we de mogelijkheid om na een lange loopbaan onbeperkt bij te verdienen.

Zullen de tweede en derde pensioenpijler (*nvdr: zie kaderstuk*) ooit de eerste - zo goed als - volledig vervangen?

Een stoel is alleen maar stabiel als hij vier poten heeft. En dat is ook de sterkte van ons Belgisch pensioensysteem met zijn vier pijlers: het wettelijk pensioen, het aanvullend pensioen, het pensioensparen en het huizenbezit. In een repartitiestelsel, waartoe ons huidig wettelijk pensioen behoort, financier je de pensioenen die nu uitbetaald worden met bijdragen van de mensen die nu werken. Hierdoor is dit systeem beter bestand tegen financiële schokken (bijvoorbeeld tijdens een economische crisis). Kapitalisatiestelsels zijn dan weer beter bestand tegen demografische schokken. In een kapitalisatiestelsel sparen mensen zelf voor hun eigen pensioen van morgen. De twee stelsels houden elkaar in evenwicht. Om die reden moeten we met de pensioenhervorming het wettelijk pensioen versterken en tegelijkertijd inzetten op het verbreden en verdiepen van de tweede pijler.

Mensen met een pensioenspaarfonds (*derde pijler*) beleggen hun geld in aandelen en obligaties. Het lijkt logisch dat de staat hen niet te hulp schiet wanneer

De meest besproken pensioenpijlers

Eerste pijler:

Het wettelijk pensioen.

Tweede pijler:

Aanvullend pensioensparen via de werkgever.

Bekendste mogelijkheden:

- Een pensioenfonds: Er wordt voornamelijk belegd in obligaties. De belegging gebeurt door de - meestal grote - onderneming zelf.
- Een groepsverzekering: Ook hoofdzakelijk obligaties. De belegging gebeurt door een externe verzekeraar.

Derde pijler:

Het individueel aanvullend pensioen.

Bekendste mogelijkheden:

- Een pensioenverzekering
- Een pensioenspaarfonds (beleggingen)
- Individuele levensverzekeringen

Vierde pijler:

Huizenbezit.

foto: © Steff Gilissen

zij een kapitaalverlies lijden. Maar het gaat wel om het pensioen van die mensen. Zullen we dus in die logica kunnen volharden?

Een pensioenspaarfonds is een vorm van beleggen. Daarbij geldt dus het principe dat je winst kunt maken, maar ook verlies kunt lijden. Dat is nu eenmaal eigen aan beleggen. Soms win je, soms verlies je. Voor wie meer zekerheid wil hebben over zijn rendement, bestaan er onder de derde pijler pensioenspaarverzekeringen en individuele levensverzekeringen.

De werkende mens moet nu sparen voor drie pijlers van zijn pensioen. Jonge werknemers hebben echter reeds moeite om bijvoorbeeld een eigen woning te betalen. Rusten de grootste lasten niet op de zwakste schouders?

In de meeste gezinnen zijn vandaag twee volwassenen aan het werk. De eerste jaren

komen ze inderdaad niet aan sparen toe, maar ze investeren bijvoorbeeld wel in een eigen huis of appartement. Dat is evengoed belangrijk voor hun oude dag.

Garanties

Op 29 december 2011 kopte *De Tijd*: “De schuldencrisis veroorzaakt een tekort bij 14 pensioenfondsen”. Het gaat hier over de tweede pijler. Hoe ernstig is dit probleem?

Pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen moeten genoeg geld opzij zetten: zowel op korte termijn om de aanvullende pensioenen van nu uit te betalen, als op lange termijn om de aanvullende pensioenen van later te kunnen garanderen. De Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA) ziet daar streng op toe. Als de FSMA vindt dat een pensioenfonds te weinig geld in kas heeft, dan legt ze een herstelplan op. Het aantal herstelplannen van pensioenfondsen is serieus teruggelopen in 2011, een jaar dat nochtans een heel moeilijk financieel jaar was. Eind 2010 hadden vijftig fondsen een herstelplan lopen. Eind 2011 waren er nog maar veertien fondsen met een dergelijk plan. Een kleine minderheid, als je weet dat er in ons land 230 pensioenfondsen zijn. Daarnaast is het ook zo dat de werkgever financieel moet bijspringen als het pensioenfonds of de groepsverzekering te weinig fondsen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen.

Hoe garandeert de staat dat iedereen die nu een pensioenverzekering afsluit (derde pijler), zijn geld op het einde van de rit ook effectief in handen heeft?

Verzekeringsondernemingen worden scherp in de gaten gehouden door de Nationale Bank van België. Dat toezicht mag je echt niet onderschatten.

Ik ben ervan overtuigd dat een overgrote meerderheid van de mensen deze hervormingen steunt.

foto: © Steff Gilissen

Toekomst

Kunnen, met de huidige hervormingen, jongeren later hetzelfde pensioen krijgen als de gepensioneerden van nu?

Het regeerakkoord bevat een langetermijnstrategie om ons sociaal model overeind te houden en de pensioenen te versterken. Die strategie moet werk maken van drie speerpunten: een begroting onder controle zodat we buffers kunnen inbouwen voor de vergrijzing, meer mensen langer aan de slag zodat de basis waarop de pensioenen rust veel breder is en uiteindelijk een aantal hervormingen in het pensioensysteem zelf. Die strategie zijn we volop aan het uitvoeren. Alle partners binnen de regering zijn ervan overtuigd dat deze maatregelen noodzakelijk zijn. Er is voldoende politieke wil om deze hervormingen door te voeren.

En de generatie daarna?

Ik wil dat de overheid de pensioenen op langere termijn verzekert. Maar daar zijn wel hervormingen voor nodig. Iedereen moet een tandje bijsteken.

Zal het probleem van de pensioenen in de toekomst nog groter worden?

De Studiecommissie voor de Vergrijzing heeft voorgerekend welke budgettaire in-

spanningen de volgende decennia nodig zijn om de pensioenen te verzekeren. Van het totale bedrag dat we op een jaar met z'n allen verdienen gaat nu al bijna 10 procent naar de wettelijke pensioenen. In 2030 zou dat 13,3 procent worden en in 2060 14 procent, dat is één zevende van het budget. De volgende decennia zullen we dus enkel maar meer inspanningen moeten leveren om de pensioenen te verzekeren.

Wat mogen we verwachten van het Zilverfonds, dat in 2001 werd gecreëerd om de toenemende vergrijzing op te vangen? Het Zilverfonds zou de uitbetaling van de toekomstige pensioenen verzekeren, zonder een verhoging van de inhoudingen.

Vanaf de oprichting tot het moment dat de financiële crisis uitbrak, is er in het Zilverfonds in totaal 14,03 miljard euro gestort. De huidige reserves zullen op de vervaldatum van alle beleggingen meer dan 23,6 miljard euro bedragen. Volgens de Europese regelgeving kan dat geld pas ingezet worden voor de vergrijzing als we de staatsschuld onder de 60 procent brengen. (nvdr: In 2010 bedroeg deze 96,8 procent, Bron: Belgisch Agentschap van de Schuld)

Handen vol

Wat plant u verder nog te doen als minister van Pensioenen?

Bij de voorstelling van mijn beleidsnota in het parlement heb ik tien pensioenwerven voorgesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn de uitbouw van de aanvullende pensioenen, langer werken werkbaar maken, de armoede bij ouderen bestrijden en de pensioenen van vrouwen hervormen. Hier zal ik mijn handen vol aan hebben.

Het is al sinds 1980 geleden, met Herman De Croo, dat een liberaal de portefeuille van pensioenen beheerde. Wat is het verschil tussen een socialist en een liberaal als minister van Pensioenen?

Ik ga altijd uit van mijn eigen kracht en de kracht van liberalen is dat ze hervormers zijn. Misschien is het niet toevallig dat het pensioendossier in beweging komt met een liberale minister van Pensioenen.

“De eerste pensioenen waar we zeker van kunnen zijn, waren er voor de oud-legionairs van het Romeinse leger.”

Waar komt je pensioen vandaan?

Interview met Yves Stevens

W

e beschouwen ons pensioen als een verworven recht. Logisch, de huidige generaties hebben nooit anders gekend. Vandaag staat een grote groep zestigplussers te trappelen om op pensioen te gaan. Voor wie na hen komt, zal die uitkering er waarschijnlijk anders uitzien. Yves Stevens, professor Pensioenrecht aan de KU Leuven en de Universiteit Antwerpen Management School (UAMS), legt uit waar het pensioen vandaan komt en schetst het huidige probleem. Een kant-en-klare oplossing blijkt niet voorhanden.

Sarah Van Gaens

De anticonceptiepil heeft impact op onze pensioenen.

Hoe zijn pensioenen ontstaan?

Pensioenen kwamen er overal eerst voor het overheidspersoneel. De eerste pensioenen waar we zeker van kunnen zijn, waren er voor de oud-legionairs van het Romeinse leger. Zij kregen na hun dienst een stuk grond met een hoeve en slaven buiten het Romeinse Rijk. De volgende fase vond plaats rond de 16de en 17de eeuw, toen enkele Europese landen een deel van de koopvaardij subsidieerden, waaruit de koopvaardijpensioenen ontstonden. Vervolgens was het Napoleon die *des rétraites* voorzag voor zijn soldaten. Maar de eerste echte pensioenen als geldbedragen werden pas uitbetaald na de Franse Revolutie, rond 1800. In 1812 (in het gebied waar het huidige België toe behoorde) kwam de eerste pensioenwet voor ambtenaren tot stand. Deze werd volledig gefinancierd door de staatskas. De basiswet voor de ambtenarenpensioenen dateert vandaag nog steeds uit 1844.

In 1850 werd de Algemene Lijfrentekas (ALK), de voorloper van de ASLK, opgericht om aan de rijken de kans te bieden om een pensioentje bijeen te sparen. Vanaf 1872 werd in België de wettelijke pensioenvoorziening in de private sector ingevoerd. Dit was echter louter op vrijwillige basis en gebeurde aan de hand van het kapitalisatiestelsel (*nvdr: zie kaderstuk*). Voor elke 0,2 cent die betaald werd door de werknemer, legde de overheid 0,1 cent bij. Maar omdat de mensen geen geld hadden, werd dit slechts een mager succes. Pas in de jaren 1920 werden de burgers door middel van belastingen verplicht om aan pensioensparen te doen.

Wanneer is men overgeschakeld naar een repartitiesysteem?

In de periode na de Tweede Wereldoorlog vond er met de heropflakkerende economie een babyboom plaats. Door deze economische en demografische groei heeft men in

de jaren '50 beslist om over te schakelen naar een repartitiesysteem. Dat was toen een logische beslissing omdat men een hoge inflatie had (*nvdr: zie kaderstuk*).

Hoe is het pensioenprobleem ontstaan?

Met de komst van de anticonceptiepil is het aantal geboortes vanaf 1967 afgenomen. Pas vanaf de jaren '80 is men zich bewust geworden van het probleem. Maar toen wist men nog niet hoe groot de demografische impact zou zijn. Heel wat factoren kunnen namelijk een invloed hebben op de demografie.

Welke acties werden er sindsdien ondernomen?

Tussen 1997 en 2009 trok Jean-Luc Dehaene de gewone pensioenleeftijd van vrouwen op van 60 naar 65 jaar. In 2003 maakte men met de Wet op de Aanvullende Pensioenen (WAP of de Wet Vandenbroucke) het sparen voor de tweede pijler (*nvdr: aanvullend pensioensparen via de werkgever*) toegankelijker. Daarnaast creëerde Johan Vande Lanotte in 2001 het Zilverfonds om tegen 2010 het financiële probleem van de vergrijzing op te vangen. De werking hiervan is echter nooit op kruissnelheid gekomen. Ten slotte focuste het Generatiepact van 2005 zich op loopbaanbeleid en tewerkstelling, eveneens zonder veel succes.

Hoe zou u het huidige probleem aanpakken?

Het is nooit op voorhand duidelijk wat de beste oplossing is, omdat we niet weten hoe de toekomst er op demografisch en economisch vlak uit zal zien. Evenmin kunnen we van de ene dag op de andere van systeem veranderen, want dan moet de actieve bevolking voor beide systemen geld afdragen. Het is bovendien fout te geloven dat er één juiste oplossing bestaat.

Kapitalisatie of repartitie?

Kapitalisatie: Je spaart zelf voor je oude dag. **Risico?** Door inflatie of hyperinflatie kan de waarde van je kapitaal dalen. Om dit te vermijden zijn bij de tweede pensioenpijler (pensioensparen via de werkgever) wettelijk verplichte buffers ingebouwd. Natuurlijk kan bij een ernstige economische crisis de buffer toch doorbroken worden. Bij de derde pijler (het individueel aanvullend pensioen) zijn de regels minder streng.

Repartitie: Je draagt via je sociale zekerheidsbijdragen af voor de oudere generatie. Dit is de eerste pensioenpijler; het wettelijk pensioen. **Risico?** Wanneer jij op pensioen gaat, kunnen er te weinig werkenden zijn (door een tanende economie en/of door een te kleine populatie in deze leeftijdscategorie) voor de hoeveelheid gepensioneerden, of is de toegevoegde economische waarde (TEW) van wat de actieve bevolking produceert te laag. De TEW is de meerwaarde die een product krijgt na behandeling, min de kostprijs.

Conclusie: Je pensioen kan enkel gegarandeerd worden in economisch goede tijden (de overheid moet geld hebben om in een kapitalisatiesysteem te steken of om de pensioenen uit te betalen) en wanneer de groep gepensioneerden niet te omvangrijk is. Welk systeem het beste is, hangt af van de kans op de vermelde risico's op dat moment. Vandaag zitten we qua volume nog steeds voor ongeveer 97 procent in een repartitiesysteem. De derde pijler heeft slechts een heel klein volume.

Groene ombudspersoon geeft stem aan toekomstige generaties

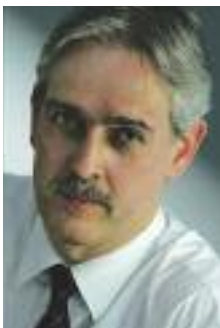
G

oed twintig jaar geleden leefden we in een wereld vol hoop. Het ijzeren gordijn was gevallen en de weg lag open voor

het uitstippelen van een duurzame toekomst voor onze planeet. Anno 2012 blijft duurzame ontwikkeling echter een motor die sputtert. Nationale belangen domineren milieu-tops, de toekomstige generaties blijven in de kou staan. Maar moeten we geen rekening houden met zij die na ons komen? De liefdadigheidsinstelling *World Future Council* denkt alvast van wel en pleit daarom voor een ombudsman voor de ongeborenen.

Olivier Beys

Sándor Fülöp neemt het in het Hongaarse parlement op voor onze nakomelingen.

“

Wij lenen vaak van de toekomst om de schulden van het verleden te betalen.

Khalil Gibran (1883 - 1931)

”

In 1992 werd in een opperbeste sfeer in Rio de Janeiro een batterij internationale conventies, principes en een actieplan getekend die de ecologische rijkdom op aarde zouden vrijwaren. Vandaag is het optimisme echter sterk bekoeld. De economisch-financiële, sociale en ecologische crisissen slaan hard toe. Solidariteit, ook tussen generaties, is minder vanzelfsprekend in een wereld waarin een kleinere koek onder een groeiende bevolking moet worden verdeeld.

Om aan die uitdagingen tegemoet te komen, besloot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties om twintig jaar na Rio een nieuwe internationale top rond duurzame ontwikkeling te organiseren. Die vindt plaats in juni dit jaar en gaat officieus door het leven als Rio+20. De wereld komt er opnieuw samen voor de moeizame zoektocht naar een hernieuwd politiek engagement en duurzame oplossingen voor nieuwe uitdagingen in de 21ste eeuw. Alle landen en belangengroepen stomen reeds geruime tijd delegaties klaar om hun slag thuis te halen. Een groep heeft echter letterlijk en figuurlijk geen stem: de toekomstige generaties.

Ombudsman

“Wij lenen vaak van de toekomst om de schulden van het verleden te betalen.” De

Libanees-Amerikaanse dichter Khalil Gibran vat het probleem voor toekomstige generaties samen. Volgens de liefdadigheidsinstelling *World Future Council* moeten onze nakomelingen echter niet wanhopen. Met de campagnetitel *Future Justice* is de instelling pleitbezorger van een ambassadeur voor toekomstige generaties. Catherine Pearce, die het project in goede banen leidt, mikt haar pijlen onder meer op de Rio+20-conferentie. De wereld moet er kennismaken met Sándor Fülöp, de Hongaarse ombudsman voor onze nakomelingen.

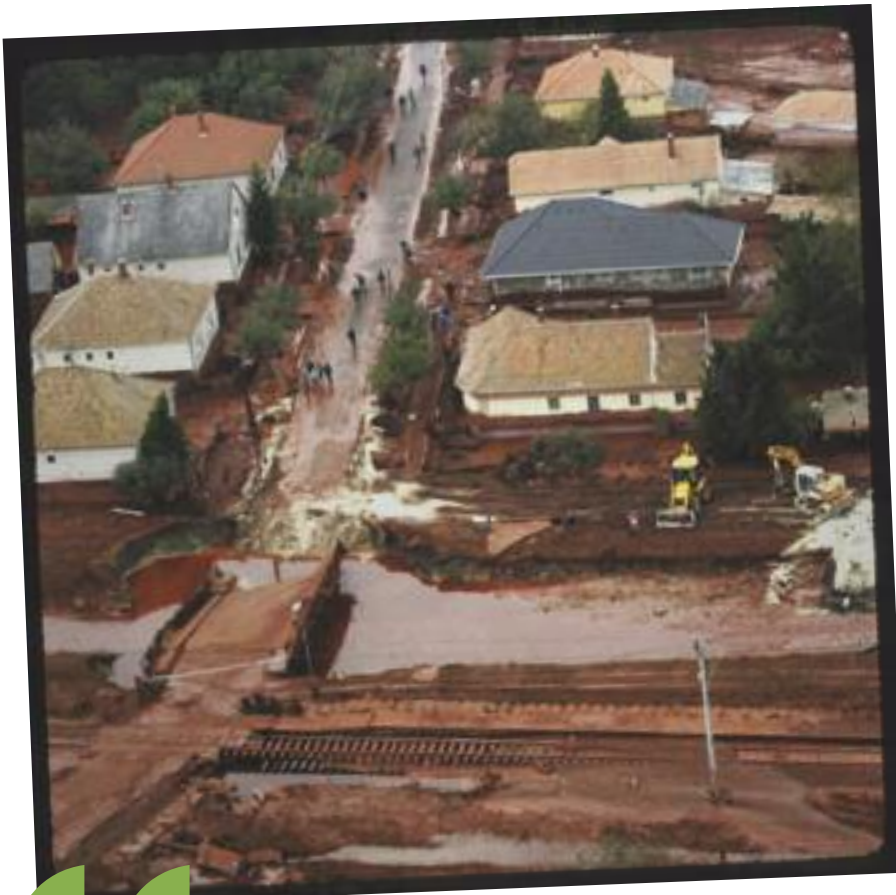
Het Hongaarse model inspireerde reeds ons land. Kristof Calvo en Thérèse Snoy van de Groen-Ecolofractie schreven begin oktober 2011 een wetsvoorstel om ook in België een ombudspersoon voor toekomstige generaties aan te duiden. “Echte duurzame ontwikkeling moet weer hoger op de politieke agenda staan”, verduidelijkt Calvo. “De Wetstraat heeft zich de afgelopen jaren te vaak laten gijzelen door communautaire dossiers en dagjespolitiek. Ik denk daarom aan een onafhankelijke ambassadeur die de toekomstige generaties een stem kan geven in het politieke en maatschappelijke debat. Die persoon moet dicht bij de parlementaire werking staan door het geven van adviezen en het maken van rapporten.”

Concreet

Maar wat houdt dat nu in, zo'n ombudspersoon? Catherine Pearce en Sándor Fülöp lichten het concept toe.

Pearce: “Heel wat moeilijke beslissingen omtrent milieukwesties worden door de kortetermijnvisie van vele politici niet, of zeer langzaam, genomen. Bovendien is heel wat informatie voor burgers en het middenveld niet beschikbaar. Mede daardoor wordt het maatschappelijk engagement van mensen veel te weinig aangemoedigd. Beleidsmakers veronderstellen vaak ten onrechte dat we eerst de economie uit het slop moeten halen vooraleer we de rest aanpakken. Duurzaamheid zou echter aan de basis moeten liggen van elk beleid. Nu zie je dat een leefmilieudepartement vaak beslissingen neemt die achterhaald zijn of niet stroken met die van andere departementen, omdat ze geïsoleerd staan en te weinig gewicht hebben. Wij denken dat een ombudspersoon voor toekomstige generaties tot op zekere hoogte een antwoord kan bieden op die problemen.”

Fülöp: “Ik ben geen beroeps politicus. Meer nog, ik ben volstrekt onafhankelijk van de overheid. Maar als vertegenwoordiger van een parlementair orgaan bevind ik me toch in het centrum van de macht, en dat verhoogt in grote mate mijn prestige. Zoals de

De giftige modderstroom in Kolontár (Hongarije) in 2010: een geknipte klus voor de ombudsman.

foto: © Gbbowision

“

We merken dat steeds meer mensen en politici gewonnen zijn voor ons idee.

Catherine Pearce

”

eerste Zweedse ombudsmannen in de vroege 19de eeuw houd ik me bezig met het behandelen van klachten en voer ik parlementair onderzoek uit, in het bijzonder als grondwettelijke rechten geschonden worden. Ik ben de geknipte man om nationale of lokale milieuconflicten aan te pakken die andere instellingen niet kunnen of durven aankaarten.”

Hongarije is niet het enige land met dit idee. Zo heeft Israël tussen 2001 en 2006 een Commissie voor toekomstige generaties gekend, Finland heeft een parlementair Comité voor de Toekomst en ook Nieuw-Zeeland telt zijn variant.

Fülöp: “Parlementaire comités hebben de nodige macht, maar ze zijn minder professioneel uitgebouwd dan het bureau van een ombudsman. Ze lopen ook het risico gepo-

litiseerd te zijn: niet alleen worden ze door de politiek aangeduid, de leden komen uit de partijen zelf. Met mijn relatief kleine staf heb ik al heel wat kunnen bereiken op korte termijn, soms meer dan andere instellingen. Zo hebben we op vlak van ruimtelijke ordening veel groene ruimte gered en we hebben mensen de juridische middelen gegeven om zich te beschermen tegen stadslawaai. Toen grote hoeveelheden giftige modder ontsnapten nabij het Hongaarse Kolontár in oktober 2010, legden wij heel wat juridische gebreken bloot bij de autoriteiten die instonden voor het beheren van de reservoirs.”

Grillige golven

Dit soort ingrepen beperkt de parlementaire macht. Dat dit niet vanzelfsprekend is, bewijst het werk van Shlomo Shoham, tussen 2001 en 2006 de allereerste commissaris

Met mijn relatief kleine staf heb ik al heel wat kunnen bereiken op korte termijn, soms meer dan andere instellingen.

Sándor Fülöp

voor toekomstige generaties in de Israëlische Knesset. Hij weet heel goed waarom hij niet herverkozen werd: "Parlementsleden zagen hoe sterk hun macht beknot werd. Daarom deden ze er alles aan om het ambt weer af te schaffen. Ondanks de traditie van het publieke debat in Israël zijn ze daarin geslaagd." Na Shohams ontslag in 2006 heeft het Israëlische parlement geen opvolger aangeduid.

Ook Sándor Fülöp vaart mee op de grillige golven van de politiek. Hongarije heeft met het aantreden van de regering Orban heel wat democratische principes aan de kant geschoven. De politieke greep op onafhankelijke instellingen werd sinds 1 januari 2012 groter dankzij een nieuwe grondwet. De invloed op het grondwettelijk hof en de nationale bank maar ook de censuur op de media behoren tot de opvallendste voorbeelden. Minder bekend is dat er ook stevig gesnoeid werd in de bevoegdheden van de groene ombudspersoon.

Fülöp: "In de eerste plaats ligt dat aan de centralisatie van de macht door de huidige regering. Mogelijk spelen ook economische kortetermijnbelangen een rol. Wat er ook van zij, met de nieuwe wet word ik ondergeschikt gemaakt aan een alge-

mene Commissaris voor Fundamentele Rechten. Daardoor heb ik veel minder juridische wapens achter de hand. Nochtans wordt het recht op een gezond milieu in de nieuwe grondwet veel sterker benadrukt. Dan lijkt het me tegenstrijdig om een onafhankelijke ombudspersoon te degraderen tot een adjunct."

Pearce: "Zijn bureau en personeel is afgeslankt en zijn macht werd inderdaad ingeperkt. Belangrijk is echter dat hij er nog steeds is. Bovendien heeft hij uitstekende relaties met het middenveld. Mogelijk krijgt hij zijn bevoegdheden in de toekomst wel terug."

Hoge Commissaris voor de Toekomstige Generaties

Vanuit verschillende hoeken krijgt het idee van een ombudsman meer internationale steun. "Bij heel wat jongeren die pleiten voor een toekomstgerichte visie leeft dit idee heel sterk", zegt Ben Vanpeperstraete, voorzitter van Rio+twenties, een door de VN erkende organisatie die jongeren actief betreft bij het Rio+20-proces. "In haar voorstellen voor Rio+20 maakt de belangengroep Jeugd en Kinderen dan ook een prioriteit van de ombudspersoon, zowel op nationaal als op internationaal niveau." Voorstanders zijn ook in de hogere rangen

te vinden. De directeur van het Milieuprogramma van de VN (UNEP) Achim Steiner bijvoorbeeld. "We hebben al instellingen die zich met het milieu bezighouden maar als puntje bij paaltje komt, hebben we ook menselijke aanspreekpunten nodig. Ook op het niveau van gemeenschappen of bedrijven kunnen ombudspersonen een rol vervullen."

Fülöp: "Op nationaal niveau gebeurt het af en toe dat economische of kortzichtige politieke belangen de bovenhand krijgen. Daarom is een internationale tegenhanger onmisbaar als morele en professionele steun. Hij kan het idee van een ombudsman ook verder promoten. Doordat hij de link is tussen het globale en het lokale kan iedereen ter wereld in principe bij hem terecht."

Pearce: "Een internationale ombudspersoon kan de brug slaan tussen de verschillende mensen en groepen die op lokaal en internationaal bezig zijn rond het thema. Net zoals de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN, zou er een Hoge Commissaris voor de Toekomstige Generaties moeten komen. We merken dat steeds meer mensen en politici gewonnen zijn voor ons idee. We zien de toekomst dus wat dat betreft rooskleurig in."

De toekomst van de gezondheidszorg: kijken bij de kiwi's?

Dirk Van Duppen over het betalen van dure geneesmiddelen in moeilijke tijden

De economie zit in het slop. Om extra te besparen is menig minister verwoed op zoek naar laaghangend fruit en eenmalige toevalstreffers. We zitten echter op ons tandvlees, en structurele maatregelen dienen zich aan. Zo ook in de gezondheidszorg, traditioneel een gulzige slokop binnen het Belgische budget. Zullen we die zorg in de toekomst zowel voor jong als oud nog kunnen garanderen? Dirk Van Duppen, huisarts bij Geneeskunde voor het Volk in Deurne, denkt van wel. Hij voert al ruim een decennium strijd tegen te dure geneesmiddelen met het beproefde kiwimodel als voornaamste wapen.

Olivier Beys

De ongezonde levensverwachting neemt vooral onderaan de sociale ladder toe.

Men zegt dikwijls dat de kosten van onze gezondheidszorg ontsporen. Klopt het dat behandelingen steeds complexer en dus duurder worden?

De behoeften van veel mensen worden in ieder geval steeds minder gelenigd. Toen ik vijftientig jaar geleden afstudeerde, bestond het remgeld uit een symbolische bijdrage van de patiënt. Inmiddels zijn we tot driemaal zo rijk geworden, maar wat blijkt uit de Nationale Gezondheidsenquête van 2008? 14 Procent van de Belgen zegt dat ze het afgelopen jaar gezondheidszorg hebben uitgesteld om financiële redenen. In 2004 was dit nog 10 procent, in 1999 slechts 8 procent. Vandaag heb ik patiënten die zich in de schulden steken om hospitalisatiefacturen af te betalen, ook al ontwijken ze de vele supplementen die tegenwoordig schering en inslag zijn. Ook palliatieve thuiszorg is stilaan onbetaalbaar geworden voor veel mensen.

Zijn het vooral de sociaal zwakkeren die de impact voelen?

Ja, vooral onderaan de sociale ladder neemt de ongezonde levensverwachting toe. Maar iedereen voelt de prijsstijgingen. De geneesmiddelenuitgaven zijn steil gestegen vanaf het midden van de jaren '90. Tot 2004 gingen ze omhoog met 10 procent per jaar. Dat is enorm. Tussen 2005 en 2007 maakten we echter een eerste 'kiwiknik' mee zoals dat heet bij het RIZIV. De overheid heeft geprobeerd de kosten in de hand te houden via het kiwisysteem (nvdr: zie kaderstuk). Men heeft toen een aantal halfslachtige maatregelen genomen om de prijzen te drukken, waarop in de media en

in het parlement een tsunami aan kritiek is gekomen. Het kiwimodel bleef desondanks een stok achter de deur en dat heeft gewerkt. Een primeur in België en Europa was 2005-2006, toen voor het eerst in de sociale geschiedenis de kosten in absolute cijfers zijn gezakt met veertig miljoen euro.

Waarom zijn de prijzen dan opnieuw gestegen in 2007-2008?

Dat kwam ten eerste door het peperdure vaccin tegen baarmoederhalskanker. De kostprijs bedroeg 375 euro, en werd bijna volledig terugbetaald. Ook de dure kankermedicatie had een sterke invloed. Vorig jaar kwam er echter een tweede 'kiwiknik', omdat de Vlaamse en Franse Gemeenschap het vaccin tegen baarmoederhalskanker met een aanbestedingsprocedure hebben aangekocht, volgens het kiwimodel dus. Daardoor is de prijs gezakt tot slechts 52 euro per stuk. Zelfs met de kosten van gratis verspreiding aan tienermeisjes bespaart het RIZIV 17 miljoen euro. En dat bovenop het redden van heel wat levens. Dat is toch een geweldig resultaat? Bovendien gaat het om een product dat nog steeds in patent is en door slechts twee producenten gemaakt wordt. Zoiets kan enkel door onze gemeenschappelijke koopkracht te gebruiken als hefboom.

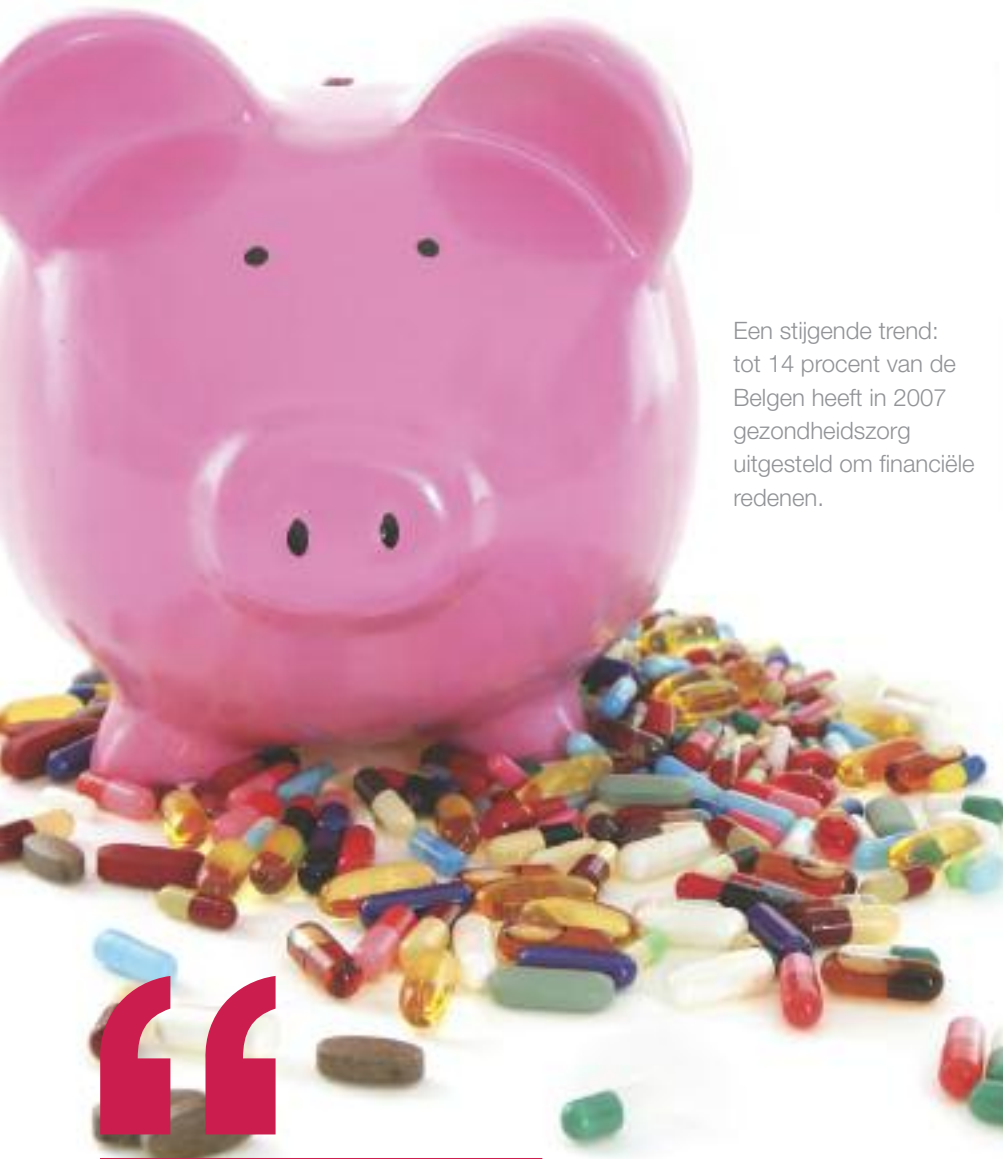
Het kiwimodel blijkt een succesformule om de kosten te drukken, getuige het vaccin tegen baarmoederhalskanker. Waarom is het dan zo moeilijk om dit model algemeen in te voeren?

Je moet weten dat tegen het kiwimodel de grootste lobbycampagne ooit is gevoerd in

ons land. Een vertegenwoordiger van pharma.be heeft dat in een onbewaakt moment zelfs expliciet bevestigd aan een thesisstudente van de Universiteit Antwerpen. Het orgelpunt was de nacht van 22 maart 2005, toen gestemd werd over een wetsvoorstel van toenmalig minister van Volksgezondheid Demotte. Het kiwimodel zou toegepast worden op een reeks kaskrakers zoals statines (nvdr: *bloeddrukverlagers*) met een geschatte besparing van 540 miljoen euro als gevolg. In de late uurtjes werd plotseling een reeks amendementen ingediend door Yolanda Avontroodt (VLD), in werkelijkheid echter neergepend door de farmaceutische industrie. Deze heeft uiteindelijk bijna 100 miljoen euro op tafel gelegd om het voorstel te verwateren tot een 'kiwimoos'. Ze stelde zelfs een taks op haar omzet voor. Kan je je dat voorstellen, de industrie die zelf vraagt om zwaarder belast te worden? Uiteindelijk heeft men dat geslikt. Desondanks zorgde de hete adem van het kiwimodel voor sterke prijsdalingen in de jaren daarop.

Voor maagzuurremmers, antischimmelmiddelen en antibiotica gaat de overheid elke maand het goedkoopste product aanduiden. Goed idee?

Dat is weer zo'n halfslachtige maatregel met veel perverse effecten als gevolg. Zo moeten chronische patiënten elke maand een

Een stijgende trend: tot 14 procent van de Belgen heeft in 2007 gezondheidszorg uitgesteld om financiële redenen.

Tegen het kiwimodel is de grootste lobby-campagne ooit gevoerd in ons land.

ander merk gebruiken. Dat leidt op termijn tot dubbel gebruik. Als men dan toch iedere maand zoekt naar het goedkoopste middel, waarom hanteert men dan geen aanbesteding voor drie jaar? Men maakt het systeem dermate ingewikkeld om toch maar het kiwimodel te vermijden. Hetzelfde geldt voor Vande Lanottes voornemen om prijsvergelijkingen met onze buurlanden te organiseren. Het achterliggende idee is dat de gemeenschappelijke koopkracht gebruikt wordt om de prijzen te drukken. Gebruik dan toch gewoon het kiwimodel.

De industrie is er niet voor gewonnen. Zo is de farma-industrie volgens Leo

Neels van pharma.be goed voor dertigduizend jobs. Geen overheidsbemoeienis dus, of zij kunnen weleens vertrekken.

Acht op de tien geneesmiddelen in België worden geïmporteerd. De enorme meerkost die wij betalen aan dergelijke medicijnen verdwijnt rechtstreeks in de zakken van aandeelhouders van multinationals die in België niet aan onderzoek en ontwikkeling doen. Met het kiwimodel kiest men het beste product aan de beste prijs per subklasse, waardoor de wildgroei aan producten die weinig verschillen maar wel veel geld kosten vermeden wordt. Daardoor valt met het kiwimodel ook de drijfveer voor marketing grotendeels weg. Nu moeten multinationals het product immers in de pen van artsen krijgen. Marketing maakt tot 30 procent van de verkoopprijs van geneesmiddelen uit. Als dat wegvalt komen er extra middelen vrij om onderzoek te doen naar echte innovatieve geneesmiddelen in plaats van kopieën die niet of nauwelijks beter zijn. Dat geld kan ook naar de zorgsector gaan in het kader van de vergrijzing.

Voor dit soort besparingen bestaat volgens mij een breed draagvlak. Ik wil benadrukken dat ze wel ten goede moeten komen van de patiënt. Het is weinig gekend, maar de Europese Commissie heeft Griekenland recent opgelegd om het kiwimodel toe te passen. Niet voor de burgers, maar om de putten van de bankiers te vullen. We moeten net kost wat kost onthouden waar die putten vandaan komen, want anders is de patiënt alweer de dupe.

Een ander, vrij controversieel, besparingsvoorstel kwam onlangs van Jean-Jacques Cassiman, voorzitter van de Vlaamse Liga tegen Kanker. Hij zei dat "we de dure kankerbehandelingen moeten afbouwen, en dokters moeten ophouden te doen alsof een duur geneesmiddel zoveel beter is, terwijl het eigenlijk alleen een korte levensverlenging oplevert". Bent u hiermee akkoord?

Niet helemaal, maar Cassiman heeft wel een punt. Het is absurd om onnodige en

Gezondheidszorg moet nodig gedecommercialiseerd worden.

dure behandelingen uit te voeren bij ouderen waarbij niet zozeer de levenskwaliteit van de patiënt primeert, maar eerder de inkomsten uit machines of geleverde prestaties. Ik wil het debat nuanceren met een goed voorbeeld. Het beste en populairste geneesmiddel tegen borstkanker is herceptine. Het is het resultaat van vijftien jaar onderzoek van vier universiteiten en *National Institutes of Health* in de Verenigde Staten. Nu, onder Reagan heeft het Congres de *Bayh-Dole Act* gestemd. Bij het ontdekken van beloftevolle stoffen zijn universiteiten daarom verplicht om privé-partners te zoeken om ze verder te ontwikkelen en te commercialiseren. Voor herceptine heeft het bedrijf Genentech een investering van 240 miljoen euro gedaan, waarna de multinational Roche er een licentie op heeft genomen. In België verkoopt Roche herceptine aan 35.000 euro voor één jaarbehandeling, wat in geen enkele verhouding staat tot de investering die Roche er zelf in heeft gedaan. Het is eerder de prijs die men vermoedt dat de staat, markt of vrouw met borstkanker bereid is te betalen. Dit systeem leidt tot exorbitante uitgaven voor ons en 2 à 3 miljard euro extra jaaromzet voor Roche.

Waar trekt u de grens? Wanneer is een behandeling te duur?

Die grens is niet duidelijk afgebakend, want niet elke bejaarde is dezelfde. Mijn principe is dat je garandeert dat ieder mens, ongeacht zijn situatie, de behandeling kan krijgen die hij nodig heeft. Daarnaast moet je tot een dialoog komen met de patiënt. In de 'patiëntgerichte geneeskunde' informeert de arts zijn patiënten op correcte en eerlijke wijze over alle mogelijkheden in zijn situatie.

Dan wordt geprobeerd om een *common ground* te vinden. Wat zijn de wensen, verwachtingen van de patiënt, wat zijn de voordelen en nadelen verbonden aan een behandeling of aan het stoppen van alle behandelingen? Pas dan nemen arts en patiënt een gemeenschappelijk besluit. Meestal zie ik dat die beslissing zeer redelijk en billijk is. Dit alles gebeurt nu nog veel te weinig.

Hoe komt dat? Is het te wijten aan therapeutische hardnekkigheid of ligt het aan winstbejag?

Er zitten vaak commerciële motieven achter, maar psychologische factoren spelen zeker ook mee. Artsen willen iets dóen voor hun patiënten, behandelen. Met patiëntgerichte geneeskunde kan je je daar als arts tegen wapenen. Er bestaan genoeg competentie-cursussen voor. Alleen wordt dat onvoldoende gedaan, zeker door specialisten.

Denkt u werkelijk dat zo'n training het probleem van onnodige behandelingen zal oplossen?

Je moet op verschillende aspecten inwerken. Training is één zaak. Anderzijds is zorg geen koopwaar. Gezondheidszorg moet dus gedecommercialiseerd worden. Momenteel gebeurt net het omgekeerde, met als argument dat het niet meer betaalbaar is als we het niet aan de markt overlaten. Maar wat zie je? Ziekenhuizen worden bedrijven. Zodra je marktdenken invoert in de gezondheidszorg leidt dat automatisch tot een tweesnelhedeneeskunde.

Het kiwimodel ¿Qué?

Van Duppen beschreef het kiwimodel al in 2004 in *De Cholesteroloorlog*. *Waarom geneesmiddelen zo duur zijn.*

Het geneesmiddelenbeleid en de voorlichting van de bevolking in Nieuw-Zeeland (nvdr: *Een kiwi is een bijnaam voor een Nieuw-Zeelander*) zijn in handen van één politiek en commercieel onafhankelijk overheidsinstituut: Pharmac. Het stelt een lijst samen van geneesmiddelen die op voorschrift verkrijgbaar zijn. Men kiest het beste product aan de beste prijs per subklasse en subsidieert dit. Daarnaast biedt het instituut enkele alternatieven aan, die echter terugbetaald worden aan de prijs van het goedkoopste referentieproduct. Als de arts bevestigt dat een patiënt een middel niet verdraagt, dan betaalt de overheid het duurder alternatief wel terug. Nieuwe, duurdere producten waarvan nog niet is bewezen dat ze beter zijn worden niet terugbetaald. Het beslissingsproces is na te kijken via internet en is dus zeer transparant.

Dit systeem vermijdt de wildgroei aan producten die weinig verschillen maar wel geld kosten aan onderzoek, ontwikkeling, erkenning en marketing. Bovendien kosten medicijnen in Nieuw-Zeeland 50 procent à 70 procent minder in vergelijking met België. Dat lukt door een openbare aanbesteding uit te schrijven op basis van het geschatte aantal medicijnen dat Pharmac nodig denkt te hebben. Men laat dus de markt werken om de laagste prijs te bedingen. Dit heet een behoeftegestuurd beleid, in tegenstelling tot het aanbodgedreven systeem waarin bedrijven de (hogere) prijzen bepalen.

Kinderen van hun generatie

Huisarrest of overleg:

beïnvloedt
tijdsgeest ouder-
kindrelatie?

Neil en Bieke, kleinzoon en grootmoeder.

D

e Millennials. Het zou de naam kunnen zijn van een succesvolle postrockband, maar het is de generatie van de 21ste eeuw, het zijn de jongeren van nu, de volwassenen van morgen. Geboren ná 1982, na de generatie X en de babyboomers. Ze zijn ambitieus én pragmatisch, sterk individualistisch én tegelijkertijd sociaal gericht. Ze willen hard werken én veel vrije tijd. Maar hoe zit het met de relatie tussen deze generatie Y en haar ouders? En is die nu zo anders dan vijftig jaar geleden?

Jasmien Peeters

vrijzinnig humanistisch consulent huisvandeMens Mechelen

Jawel, zo blijkt uit de vele studies en trendrapporten over de *Millennials*. Met hun ouders hebben de jongeren van tegenwoordig een hele andere relatie dan de traditionele ouder-kindverhouding, die hun verwekkers doorgaans zelf gekend hebben. De moeders en vaders anno nu ontpoppen zich meer als de coach van hun kinderen, waardoor deze

kinderen veel minder de behoefte voelen om te rebelleren. Ze hebben nog maar weinig geheimen voor ma en pa, en hóeven deze ook niet meer te hebben: openheid, eerlijkheid en verantwoordelijkheid zijn de nieuwe sleutelwoorden. Terwijl jongeren vroeger uit het raam klauterden om uit te kunnen gaan (men zegge en schrijve jaren '70), wordt er

nu tussen ouders en kinderen volop onderhandeld.

Vrij, maar niet vrijblijvend

Maarten (22) woont nog thuis. "Ik kan tegen mijn ouders alles kwijt. Ze hebben mij veel vrijheid gegeven. Ik mocht mijn eigen keuzes maken. Vrij dus, maar niet vrijblijvend. Voor

Wij kunnen autonomie aan.

Neil (14,5)

de keuzes die ik maakte, moest ik mij immers inzetten. Soms vond ik de bemoeienissen van mijn moeder en vader lastig, maar ik heb ook geleerd om vol te houden.

Ik denk wel dat er dingen veranderd zijn. Voor mijn ouders was de familie nog heel belangrijk. Mijn moeder spreekt bijvoorbeeld met haar zussen af, en niet met vriendinnen. Voor mij zijn mijn vrienden belangrijker.”

Neil (14,5) deelt een kangoeroewoning met zijn ouders en zijn grootmoeder: “Ik heb een goede relatie met mijn ouders. Ik heb wel voldoende ruimte nodig om alleen te kunnen zijn. Mijn ouders zijn mijn vrienden niet. Mijn vrienden, die kies ik zelf. Mijn moeder en vader laten me redelijk vrij. Alleen als het over mijn schoolresultaten gaat, zijn ze heel streng. Ze vinden het belangrijk dat ik later op een goede manier in de maatschappij kan leven. Gezag of dialoog? Een beetje van beiden, denk ik. Ik weet dat wij als kinderen nu ongelooflijk veel vrijheid hebben. Maar die autonomie kunnen we aan. Ik denk dat je kinderen niet teveel moet verwennen, dan loopt het wel los. Ik heb een eigen gsm, maar ik betaal zelf een deel van de belkosten.

Ik vind de waarden van mijn ouders goede waarden. Als ik erover nadenk, heb ik hun waarden overgenomen. Wij doen alles met de fiets en eten vegetarisch en biologisch. Dat ga ik later ook zo doen.”

Vaders wil is wet

Een contrast met zijn grootmoeder **Bieke (67)**: “Mijn relatie met mijn ouders was heel

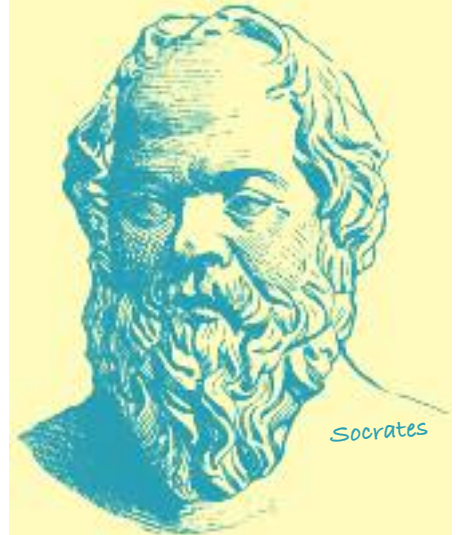
traditioneel. Wij hadden als kinderen niets in de pap te brokken. Vaders wil was wet. Punt. Mijn vader was een gezagsfiguur, hij bepaalde alles. Afstand en controle waren de sleutelwoorden. Dat wás gewoon zo. Tegen spreken kwam bij ons niet op. Ik ben jong getrouwd, omdat dat toen de enige manier was om thuis weg te kunnen. Toen ik later zelf moeder werd, heb ik het anders aangepakt. Ik heb voor een andere opvoedingsstijl gekozen. Communicatie met mijn twee dochters was heel belangrijk. Misschien was ik zelfs wat *laissez-faire*.”

Generatie Z

De volgende generatie is ondertussen in de maak: generatie Z zit op de schoolbanken. Het zijn ‘open wereldburgers’. Althans, dat willen de trendbureaus ons toch graag doen geloven: een beetje *Zeitgeist* research (wat jongeren bezig houdt anno 2012) kost bij marktonderzoeker *Trendwolves* 285 euro. De kassa rinkelt.

Ook Dimitri Mortelmans, socioloog aan de Universiteit Antwerpen, plaatst een kanttekening. “Marketingmensen vinden elke tien en ondertussen zelfs elke vijf jaar een nieuwe generatie uit. Vaak gaat het hier niet zozeer om een generatie maar om een groep tieners die blijkbaar anders kijkt naar de sociale werkelijkheid dan de vorige groep tieners. Of er steeds sprake is van een duurzame wijziging van houdingen, die doorheen de levensloop opvallend blijven verschillen, durf ik te betwijfelen.”

De jeugd van tegenwoordig...

“Kinderen van nu houden van luxe en overdaad, ze tonen geen respect meer voor ouderen en houden van kletspraatjes in plaats van lichaamsbeweging. Kinderen zijn kleine dwingelanden en hebben in het gezin geen onderdanige houding meer. Ze spreken hun ouders tegen... en tiranniseren hun leerkrachten.”

De Griekse filosoof Socrates, ongeveer 2.500 jaar geleden.

Als jong en oud elkaar ontmoeten...

De affiche van de themaweek *Oude verhalen, jonge dromen*.

Vrijzinnig humanistische verenigingen brengen generaties samen

Over intergenerationele solidariteit wordt veel geschreven dezer dagen.

Het thema is, nu het pensioendebat hevig woedt, brandend actueel. Maar solidariteit kan enkel ontstaan wanneer mensen van verschillende generaties elkaar ontmoeten. Hoe? Bij bijvoorbeeld vrijzinnig humanistische verenigingen. Zij brengen, via socio-culturele activiteiten, jongeren en ouderen samen.

Liza Janssens

In 2007 organiseerde de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging (HVV) in Oost-Vlaanderen een intergenerationele activiteit. Die kwam er nadat Nancy De Blicke, lector aan de vakgroep Sociaal Werk van de Hogeschool Gent, voorstelde om haar studenten en de Grije Geuzen samen te brengen. Tijdens gespreksmomenten discussieerden de jongeren en de seniorentak van HVV over hun inspraak in de samenleving. Een andere activiteit focuste op de beeldvorming van de andere generatie met als vertrekvraag 'Hoe diep is het water?'. Het idee heerst immers dat jongeren en ouderen heel

wat vooroordelen hebben over elkaar. Tijdens de activiteit mochten de deelnemers met post-its tekstballonnetjes plakken op een reeks foto's van senioren en jongeren. Daaruit werden vier thema's gekozen waarover men in groep kon praten.

Grenzeloze gesprekken

Wegens het grote succes van deze activiteiten organiseert HVV Oost-Vlaanderen sinds 2007 elk jaar een aantal intergenerationele gespreksmomenten. Daarbij komen levens-thema's zoals geluk, levenskwaliteit, seksualiteit en intimiteit, eenzaamheid en single

zijn... aan bod. Hoewel het vooral om de ontmoeting gaat, is enige diepgang nodig om tot een waardevol gesprek te komen. Tijdens de ontmoetingsmomenten filosofeert men immers over de generatiegrenzen heen over deelaspecten van het leven. Het is bovendien belangrijk dat iedereen kan deelnemen. Daarom worden de groepjes zo gelijk mogelijk verdeeld. Dit kan echter ook inhouden dat er twee of drie jongeren praten met één senior, die meestal het vaakst aan het woord is. Sommige activiteiten worden ook iets creatiever ingericht, zoals het maken van een film of het schrijven van een tekst.

1

3

2

4

5

- 1 Mong Rosseel, maker van *Van pukkels en rimpels*.
foto: © Ronny De Schuyter
- 2 De cover van het boekje *Oude verhalen, jonge dromen*.
- 3 Een activiteit rond beeldvorming: wat vinden de generaties nu echt van elkaar?
- 4 Jong en oud leren elkaar kennen.
- 5 Een gespreksmoment tussen jongeren en senioren.

Oude verhalen, jonge dromen

Naast de Oost-Vlaamse gespreksactiviteiten ontstond op nationaal niveau het idee om een *document humain* te maken. Peter Algoet, educatief medewerker en coördinator cel Educatie en Maatschappij bij HVV, hoorde een oudere vertellen over zijn vrijzinnige opvoeding. Hij beseftte: ouderen dragen belangrijke verhalen met zich mee, die bij het uitsterven van deze generatie verloren gaan. Zoals de Engelse schrijver Joseph Conrad al zei "Ieder mens die sterft, is een museum dat brandt." Het *document humain* was geboren: tien oudere mensen die vrijzinnig humanistisch zijn grootgebracht en tien senioren met een katholieke voorgeschiedenis werden geïnterviewd over levensbeschouwing. Tegelijkertijd verzamelden een aantal leerkrachten niet-confessionele zedenleer soortgelijke verhalen van jongeren nu. Die teksten zijn verwerkt in het boek *Oude verhalen, jonge dromen*. Over (on)ge-

loof vroeger en nu, een uitgave van HVV en het August Vermeylenfonds, met de steun van de Koning Boudewijnstichting en de Instelling voor Morele Dienstverlening (IMD) Oost-Vlaanderen. Nadien werd hier een dvd van gemaakt.

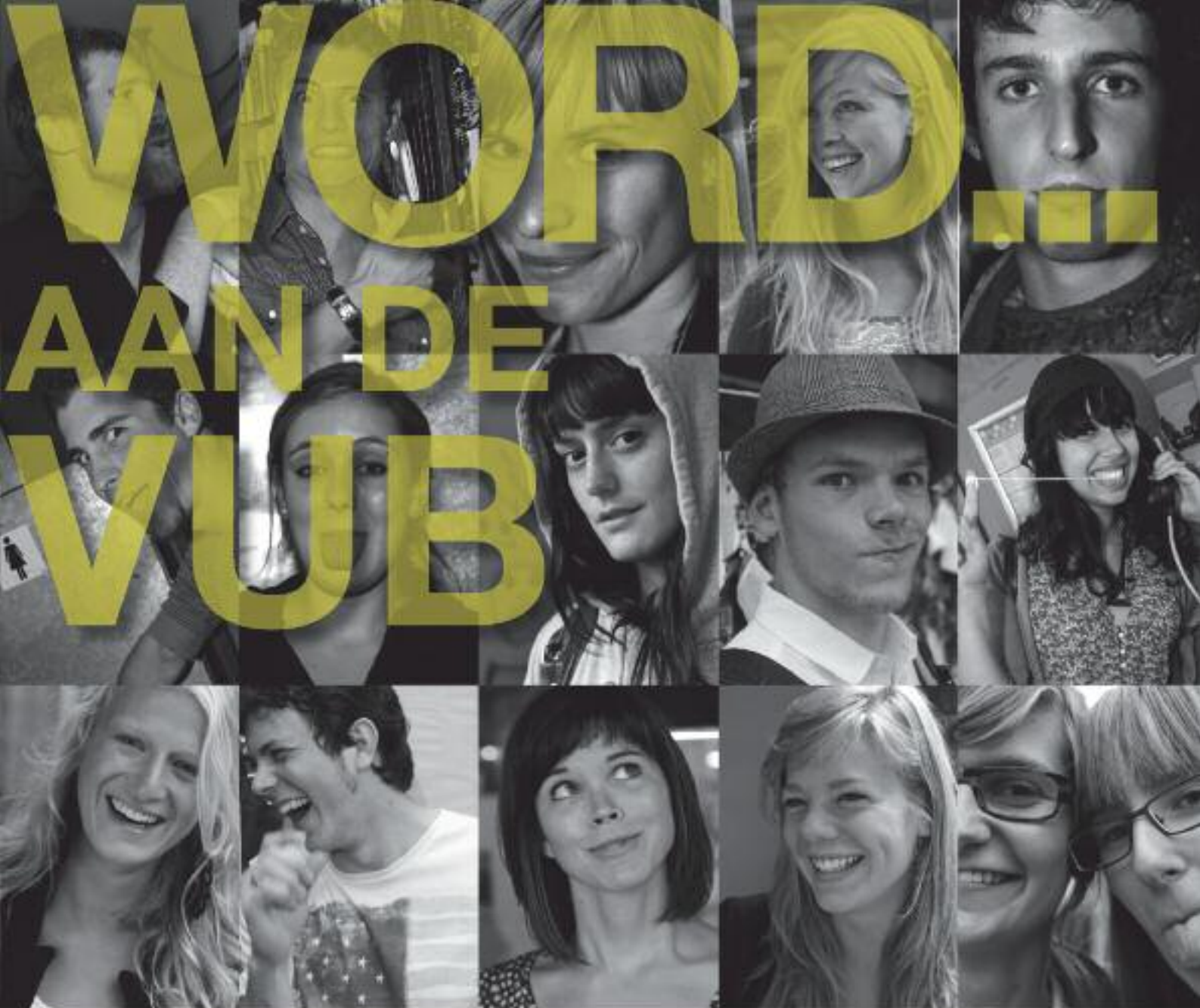
In Oost-Vlaanderen organiseerde men later ook een themawEEK *Oude verhalen, jonge dromen*. Dit werd georganiseerd door HVV, het August Vermeylenfonds, het Willemsfonds, Hujo, het Geuzenhuis en Mong Rosseel van de Vieze Gasten. Aan Mong Rosseel werd gevraagd om een toneelstuk te creëren over het thema. Na het bijwonen van heel wat intergenerationele gesprekken heeft hij de monoloog *Van pukkels en rimpels* gemaakt, waarin hij afwisselend een zestiger, een zeventiger en een tachtiger speelt. Daarnaast vond er een fotografiewedstrijd plaats en organiseerde Hujo een mensenbib, waarbij in plaats van boeken mensen met interessante

verhalen konden ontleend worden. Tot slot woonden geïnteresseerden een aperitiefgesprek met de cartoonist Peter van Straaten bij.

Verrijkend

Maar het intergenerationele verhaal stopt niet na gesprekken en een themawEEK. Op de planning staat de activiteitenreeks *Geluk in tijden van crisis*. Deze zal plaatsvinden in 2013 op verschillende locaties in Oost-Vlaanderen. Voor de organisatie zorgt HVV Oost-Vlaanderen in samenwerking met de Hogeschool Gent.

Zowel jongeren als senioren houden een goed gevoel over aan de activiteiten. Het is dé gelegenheid om elkaar beter en diepgaander te leren kennen. De ontmoeting met een andere generatie werkt verrijkend en versterkt het sociaal weefsel.

**KOM NAAR DE INFODAG:
ZONDAG 6 MEI 2012
10u00 – 16u00**

Vrije
Universiteit
Brussel

CAMPUS ETTERBEEK
CAMPUS JETTE

WWW.VUB.AC.BE/INFODAG